

פרשת מקץ

(לג) ועתה ירא

פרעה. כאשר היה מדבר ברוח הקדש, על כן היה לו עוז להגיד לפרעה מה שחוצה עליו לעשות: איש נבון וחכם. לא אמר איש חכם ונבון כלשון המקרא דברים ד' ו' עם חכם ונבון, דשם חכם משמעו שני אופנים, הא' מלומד בדבר המקובל וידיעות הרבה, וע"ז תנן באבות חיזהו חכם הלומד מכל אדם, דכל אדם יש לו ידיעה באיזה דבר, והנ' הוא צר שכל וחריצות, וזהו כוונת המקרא במשלי ד' ראשית חכמה קנה חכמה וכלל קנייך קנה בינה, פי' ראשית שכל וחריצות, הוא שמתחלה יקנה ידיעות הרבה, ואח"כ יקנה בעמלו זהם בינה, והיינו מאמרם ז"ל [שבת דף ס"ג ב'] לגמור אינש והדר ליסבד. ועל שני הכוונות כתיב בשלמה [מ"א ה' ט'] ויתן ה' חכמה לשלמה כחול אשר על שפת הים, ופליגי בצרה ריש קהלת חד אמר ככל ישראל דכתיב זהו כחול, וחד אמר

מה חול גדר לים כך היחה חכמת שלמה גדורה לו, והוא פלא, והציבור דחד אמר פי' חכמה כחול, ידיעות הרבה כמו כל ישראל דכל אחד יש לו ידיעה בפ"ע, וחד אמר דפירוש חכמה כאן הוא שכל וחריצות, דטבע האדם להודיע לכל אדם את ידיעותיו הרבות אפילו שלא במקום הראוי להודיע, אבל שלמה היה שכלו גדר לידיעותיו שלא ישטפו שלא במקום הראוי, כמו חול הגודר את הים. מעתה מובן משמעות עם חכם ונבון הוא, שהמה מלומדים ברוב ידיעות וגם נבונים המה בידיעות הללו, על כן כתיב תחלה חכם ואח"כ נבון, משא"כ כאן פי' נבון להשכיל על רוח בני האדם ויודע להנהיגם, וחכם הוא בידיעות הנחוצות לדבר איך לקיים התבואה וכ"כ הרמב"ן, מש"ה הקדים נבון לחכם דשני דברים המה בפ"ע:

5

כי על כן

באה אלינו הצרה הזאת. דייקא אלינו שנים אנחנו ולא לכולם, וא"כ אין ספק צמי למסור אלא באחד משנינו, ואע"ג שכלן לא ייחד יוסף אותם, מכ"מ הלא המה שמעון ולוי מתבוננים בעצמם כי המה החייבים וימסרו עצמם, וזה היה אפשר

שישבו שניהם, ושמונה יוצילו תבואה: (כב) ויען ראובן וגו'. טועים אתם בדבר, כי האשמה על כולנו נשאה: הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו ביד. העצרתם הדין והיושר מעליו כי ילד הוא, ואינו עושה ומדבר צרוע לב אלא מעשה ילדות הוא: וגם דמו הגה נדרש. לא עון המכירה לבד, שזה היה ראוי לכך אם לא היה מלד ילדות, אבל אפשר שנהרג או מת מרוב צרות ולא היה חייב מיתה, ונדרש דמו מכולנו שאנחנו כולנו חייבים בדבר, וא"כ אין לנו לבחור אחד או שנים ממנו, והיו דברי האחים הנדיקים כמש"כ התוס' צ"צ דכ"ז א' ד"ה אלא ענייניהם, שכל אחד היה מתאונן שהוא חייב בדבר: (כד) ויבך. מרוב חמלה, אבל לא היה יכול להתודע, שהרי עדיין לא נתקיים החלוט השני, שהוא כמו נבואה ועליו להקימו שלא יהיה בכלל נביא שויתר על דברי עצמו, כדאיתא בסנהדרין פרק הנחנקין [פ"ט א'] שחייב מיתה בידי שמים: וידבר א"הם. שיחנו בידו אחד מהם, והמה לא ראו כדבר ראובן, על כן ויקח. הוא מאתם את שביעון ויאמר אתו לעיניהם. שלם להם במדה, שראו את שמעון מתאכזר עליו ולא מיחו בידו, אע"ג שלא יכלו לסבול, כך ראו בעיניהם שמאסרים את שמעון ואינם יכולים למחות. ולפי דברינו מצואר מאין ידע יוסף כי שמעון הוא החייב בדינו, והרי הא שדברו איש אל אחיו בדותן לא שמע יוסף או, אלא ידע הכל מהתודותם כאן,

(ב) ויעשו כן. לא נחבאר מה עשו בזה, ופשוט שהכינו עצמם לכך לבחור אחד מהם, אבל להלן מצואר שיוסף לקח מהם את שמעון וא"כ מה עשו, אבל הענין שבאמת לא היו רשאים לבחור אחד וכדתנן בתרומות פ"ח וכן נשים וכו', והציאו הר"ש צרייחא צירושלמי סיעת בני אדם שמהלכין בדרך ופגע בהם נכרי ואמר להם תנו לנו אחד

מכם ונהרוג אותו ואם לאו נהרוג את כולכם כולם יהרגו ואל ימסרו לו נפש אחת מישראל, ייחד להם אחד כגון שבע בן בכרי ימסרו להם ואל יהרגו כולם, והיינו באופן שבסיבה שלו נעשה כך כמו שבע בן בכרי, וא"כ כך ענין הכתובים שלפנינו דהחלו להתעסק בזה את מי למסור, וזהו ויעשו כן, ובאשר דשני כולוהו איחנהו ביה חרב ורעב כדאיתא צ"צ פ"א [ח' צ'], והיה הדבר קשה בעיניהם, והנה, (בא) ויאמרו איש אל אחיו. הן המה שניהם דסתם הכתוב לעיל ל"ו י"ט, שהיו עיקר בעסק המכירה: אב"ל אשמים אנחנו וגו'. הראו לדעת שהם עיקר המסבבים צרה זו, דעיקר המכירה של יוסף לא היה בעול, שראוי היה לכך, אבל האכזריות של הקשחת הלב מהתחננו אלינו הוא נחשב לאון, וכמו שנחשב לחטא ליעקב אבינו נעקת עשו כדאיתא צ"ר שם והוצא לעיל כ"ו ט' בזה"ד, אע"ג שבעיקר הענין לא היה חטא, כך חשבו אחים הללו, וא"כ עיקר אשמה עליהם לבד, שרק המה התאכזרו עליו, וכל האחים אע"ג שהסרימו לעיקר המעשה מ"מ לא יכלו לסבול צער, כמש"כ לעיל ל"ו כ"ה, והיה דברת האחים האלה בהתודותם לאמר

וירשתו וגו'. נראה לומר באשר היו חייבים להודות לה' שמלטם מן החשד של מרגלים, והרי השלטון ידע והכיר כי כנים המה, ופיסקס הרבה על החשד. וכמו שהיה בצדק נהוג להביא תודה ובשעת אכילת התודה פרסם את הנם ולספרו דכתיב לך אונן וצח תודה ונשם ה' אקרא,